

Warszawa, dnia 16 stycznia 2019 r.

KMP.571.5.2018.AO

Raport
Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur
z wizytacji Aresztu Śledczego w Warszawie – Grochowie
(wyciąg)

1. Wprowadzenie

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania* (dalej: OPCAT), przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192) oraz działając na wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniach 30.07. – 01.08.2018 r., *Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur* (zwany dalej: KMPT lub Mechanizm) przeprowadził wizytację Aresztu Śledczego w Warszawie – Grochowie (zwany dalej: Aresztem, placówką lub jednostką).

W skład zespołu wizytującego wchodził: Przemysław Kazimirski (p.o. Dyrektora KMPT, prawnik), Aleksandra Osińska (psycholog), Justyna Zarecka (politolog w zakresie bezpieczeństwa wewnętrznego) oraz dr n. med. Bogumiła Kempieńska-Miroslawska – ekspert KMPT, lekarka z zakresu medycyny ogólnej (wyniki jej ekspertyzy zostały włączone w treść Raportu).

Celem wizytacji KMPT, zgodnie z art. 19 OPCAT, było sprawdzenie sposobu traktowania osadzonych przebywających w placówce, w celu wzmocnienia, jeśli to niezbędne, ich ochrony przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem, a następnie przedstawienie rekomendacji właściwym władzom w celu poprawy traktowania oraz warunków osób pozbawionych wolności i zapobiegania torturom oraz innemu okrutnemu, niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu, mając na uwadze odpowiednie standardy organizacji międzynarodowych.

W ramach wizytacji dokonano następujących czynności:

- przeprowadzono rozmowę na temat funkcjonowania jednostki z dwoma Zastępcami Dyrektora Aresztu – z ppłk Piotr Kosewskim i kpt. Łukaszem Pieńkosem oraz innymi funkcjonariuszami wizytowanej jednostki penitencjarnej;

- przeprowadzono rozmowy z osadzonymi oraz pracownikami jednostki;
- dokonano oglądu terenu oraz pomieszczeń jednostki, w tym m.in.: cel mieszkalnych, świetlicy, łaźni, sali widzeń, celi zabezpieczającej, pól spacerowych, celi izolacyjnej, celi dostosowanej do potrzeb osób z niepełnosprawnością ruchową;
- zapoznano się z losowo wybranymi aktami osobowymi skazanych;
- przeprowadzono na osobności indywidualne rozmowy z wybranymi osadzonymi;
- zapoznano się z dokumentacją jednostki.

W toku wizytacji wykonano dokumentację fotograficzną oraz użyto dalmierza w celu pomiaru powierzchni niektórych pomieszczeń.

Dokonane w ten sposób ustalenia przedstawiciele KMPT przekazali Zastępcom Kierownika Aresztu, a także wysłuchali ich uwag i wyjaśnień.

Ponadto po zakończeniu wizytacji przeanalizowano pozostałą dokumentację dotyczącą funkcjonowania jednostki.

W przedmiocie zainteresowania Mechanizmu każdorazowo pozostają następujące zagadnienia: traktowanie osadzonych przez funkcjonariuszy i współosadzonych, kwalifikacje personelu, prawo do informacji, prawo do kontaktów ze światem zewnętrznym, prawo do ochrony zdrowia, prawo do praktyk religijnych, warunki bytowe, oddziaływania kulturalno-oświatowe, dostęp do mechanizmu skargowego. W niniejszym Raporcie uwzględniono jedynie te obszary, które wymagają poprawy. Raport zawiera ponadto sygnalizowane problemy o charakterze systemowym, wymagające zmiany obowiązującego prawa lub praktyki jego stosowania.

2. Zakaz represji

Stosownie do art. 21 ust. 1 OPCAT żadna osoba (np. osadzeni, funkcjonariusze) lub organizacja, która przekazała KMPT informację nie może ponieść jakiejkolwiek sankcji lub uszczerbku z tego tytułu, niezależnie czy udzieliła informacji prawdziwej, czy fałszywej.

Wskazany przepis OPCAT stanowi bowiem, że *żadna władza lub funkcjonariusz nie nakáže, nie zastosuje, nie pozwoli ani nie dopuści do stosowania jakiejkolwiek sankcji przeciwko jakiejkolwiek osobie lub organizacji, za przekazanie krajowemu mechanizmowi prewencji jakiejkolwiek informacji, prawdziwej bądź fałszywej, i żadna taka osoba lub organizacja nie poniesie żadnego uszczerbku w jakikolwiek inny sposób.*

3. Charakterystyka jednostki

Areszt Śledczy w Warszawie-Grochowie przeznaczony jest dla tymczasowo aresztowanych kobiet i mężczyzn, dla skazanych kobiet odbywających karę pozbawienia wolności po raz pierwszy, młodocianych i recydywistek penitencjarnych w warunkach zakładu typu zamkniętego oraz odbywających karę pozbawienia wolności po raz pierwszy i młodocianych w warunkach zakładu typu półotwartego. Ponadto mogą w nim przebywać chorzy na cukrzycę insulinozależną oraz kobiety poruszające się na wózku. Kompleks budynków składa się między innymi z 6 oddziałów mieszkalnych, budynku administracji oraz części kwatermistrzowskiej. Pojemność jednostki to łącznie 632 miejsca, w dniu wizytacji przebywało w niej 608 osób (418 kobiet i 190 mężczyzn).

4. Problemy systemowe

4.1 Powierzchnia celi mieszkalnej

Przedstawiciele KMPT zwracają uwagę na systemowy problem niezapewnienia osobom przebywającym w polskich jednostkach penitencjarnych minimalnego standardu 4 m² w celi mieszkalnej, liczonego z wyłączeniem kąpika sanitarnego. Obowiązująca w Polsce norma 3 m² określona w art. 110 § 2 Kodeksu karnego wykonawczego (Dz. U. z 1997 r. nr 90, poz. 557 ze zm. (dalej k.k.w.) jest jedną z najniższych w Europie i wymaga zwiększenia, co było sygnalizowane zarówno przez CPT¹, Komitet Przeciwko Torturom (CAT), polski Trybunał Konstytucyjny i Europejski Trybunał Praw Człowieka w Strasburgu.

Rekomendacja CPT skierowana do władz krajowych, określająca powierzchnię 4 m² jako minimalny standard przestrzeni mieszkalnej przypadającej na więźnia, znalazła się już w raporcie z wizyty Komitetu w Polsce w dniach 30 czerwca – 12 lipca 1996 r.² W każdym kolejnym raporcie CPT formułował zalecenie wskazując, że istniejący standard na osobę wynosi 4 m², zaś istniejąca w Polsce norma 3 m² nie zapewnia satysfakcjonującej przestrzeni życiowej, w szczególności w celach o względnie małym rozmiarze. Komitet wezwał władze do respektowania przywołanego wyżej standardu minimalnego³.

¹. Wizyty przedstawicieli CPT w Polsce miały miejsce w terminach: 30.06.1996 r. – 12.07.1996 r., 8.05.2000 r. – 19.05.2000 r., 4.10.2004 r. – 15.10.2004 r., 26.11.2009 r. – 8.12.2009 r., 05.06.2013 r. – 17.06.2013 r., 11.05.2017 r. – 22.05.2017 r. . Wszystkie sprawozdania oraz odpowiedzi rządu polskiego zostały upublicznione (na wniosek władz polskich) i są dostępne na stronie CPT pod adresem: <http://www.cpt.coe.int/en/states/pol.htm>.

². Zob. § 70 raportu [CPT/Inf (98) 13].

³. Zob. § 61 raportu [CPT/Inf (2002) 9]; § 46, 64, 87, 101, 111 i 154 raportu [CPT/Inf (2006) 11]; § 82, 83, 99, 103 i 106 raportu [CPT/Inf (2011) 20].

W czasie ostatniej wizyty w dniach 11-22 maja 2017 roku⁴ Komitet ponownie stwierdził, iż pomimo powtarzających się wcześniej zaleceń, oficjalny minimalny standard 3 m² przestrzeni życiowej na jednego więźnia pozostaje niezmienny. W opinii Komitetu minimalne standardy dotyczące osobistej przestrzeni mieszkalnej w zakładach karnych powinny wynosić 6 m² w przypadku celi zamieszkałej przez jednego więźnia i 4 m² w przypadku celi zamieszkującej przez wiele osób (z wyłączeniem kąpika sanitarnego). Zapewnienie bowiem tylko 3 m² znacznie zwiększa ryzyko naruszenia artykułu 3 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (Dz. Ust. z 1993 r. Nr 61 poz. 284).

Warto w tym miejscu wskazać na wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 26 maja 2008 r., sygn. akt SK 25/07 zapadły w związku ze skargą konstytucyjną Jacka Grabarza, w którym stwierdzono niezgodność obowiązującego wówczas art. 248 § 1 k.k.w. z Konstytucją. W przedmiotowej sprawie Trybunał Konstytucyjny podkreślił, że każdy pozbawiony wolności, zgodnie z art. 41 ust. 4 ustawy zasadniczej, powinien być traktowany w sposób humanitarny. Traktowanie humanitarne zaś *obejmuje coś więcej niż tylko niestosowanie tortur i zakaz traktowania okrutnego, niehumanitarnego i poniżającego, o którym mowa w art. 40 Konstytucji. Traktowanie humanitarne musi uwzględniać minimalne potrzeby każdego człowieka, z uwzględnieniem przeciętnego poziomu życia w danym społeczeństwie, i wymaga od władzy publicznej pozytywnych działań w celu zaspokojenia tych potrzeb*⁵. Trybunał Konstytucyjny wskazał także, że *zalecenia CPT wyznaczają zarazem standard wymagany od państw Rady Europy, którego niewykonanie jest naruszeniem art. 3 Konwencji*⁶.

Postulowany standard minimalny powierzchni bytowej jest również wynikiem analizy orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu, który przy badaniu czy warunki bytowe w jednostkach penitencjarnych osiągnęły poziom niehumanitarnego lub poniżającego traktowania, w wielu sprawach uznawał przeludnienie za samodzielną i wystarczającą przesłankę do uznania, że nastąpiło naruszenie art. 3 Konwencji⁷.

W sprawie Orchowski przeciwko Polsce⁸ Trybunał powołał się na rekomendacje CPT wydane polskim władzom podczas wizyt okresowych. Podkreślił także, że *Trybunał będzie stale powtarzać, iż według norm zalecanych przez Konwencję o zapobieganiu torturom oraz*

⁴ Zob. § 59 raportu [CPT/Inf (2018) 39]

⁵ Zob. uzasadnienie wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 26 maja 2008 r., sygn. akt SK 25/07, s. 14.

⁶ Zob. Ibidem, s. 8.

⁷ Zob. wyrok z dnia 21 czerwca 2007 r. w sprawie Kantyrev przeciwko Rosji, skarga nr 37213/02; wyrok z dnia 29 marca 2007 r. w sprawie Frolov przeciwko Rosji, skarga nr 205/02; wyrok z dnia 16 czerwca 2005 r. w sprawie Labzov przeciwko Rosji, skarga nr 62208/00; wyrok z dnia 6 grudnia 2007 r. w sprawie Lind przeciwko Rosji, skarga nr 25664/05.

⁸ Zob. § 86 i 131 wyroku z dnia 22 października 2009 r. w sprawie Orchowski przeciwko Polsce, skarga nr 17885/04.

niehumanemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu przestrzeń przydzielana każdemu więźniowi w polskich zakładach karnych powinna być większa niż krajowe minimum ustawowe, a więc 4 m².

Z kolei w sprawie Sikorski przeciwko Polsce⁹ Trybunał wskazał, że *standardem przekraczającym normę prawa krajowego w kwestii powierzchni mieszkalnej w jednostkach penitencjarnych są 4 m² rekomendowane przez Radę Europy*. Trybunał przypomniał także, że nawet w sytuacjach, gdy osadzonemu była przyznana większa powierzchnia w celi, w tym także między 3m² a 4 m², to biorąc pod uwagę ciasnotę połączoną z brakiem dostępu świeżego powietrza i odpowiedniego oświetlenia, Trybunał orzekł naruszenie artykułu 3 Konwencji¹⁰.

Przedstawiciele KMPT podkreślają, że dalsza niezmienną praktyka osadzania więźnia w warunkach poniżej 4 m² powierzchni w celi mieszkalnej stanowić będzie niehumanie i poniżające traktowanie i karanie, co może w konsekwencji skutkować odpowiedzialnością prawną przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka w Strasburgu. Powyższa sytuacja wymaga pilnych zmian legislacyjnych i poszukiwania przez władze polskie rozwiązań do zwiększenia minimalnego metrażu, zgodnie z akceptowalnymi na poziomie europejskim standardami.

4.2 Brak kontroli sądowej kontroli osobistej skazanych

Wobec więźniów funkcjonariusze Służby Więziennej muszą niekiedy dokonać kontroli osobistej w celu sprawdzenia, czy nie posiadają oni przedmiotów zabronionych lub niebezpiecznych. Warto jednak podejmować decyzję o jej przeprowadzeniu z właściwą rozważą, profesjonalizmem i poszanowaniem godności człowieka. W przeciwnym wypadku kontrola osobista może spełniać rolę narzędzia opresji, zostając uznana za poniżające traktowanie. Aktualnie, w przypadku, gdy dyrektor podejmie decyzję o poddaniu więźnia kontroli, nie wydaje on decyzji, którą osadzony mógłby zaskarżyć do sądu, w trybie art. 7 k.k.w. Sąd nie może zatem ocenić, czy była to decyzja słuszna. Stanowić to może zatem pole do nadużyć. Wydaje się w związku z tym istotne, by zasadność i sposób realizacji kontroli osobistej więźniów podlegały zewnętrznej weryfikacji. Możliwość sądowej kontroli ma więc wartość prewencyjną i tym samym skutkować może odstrasżająco wobec osób chcących sięgać po nią bez potrzeby.

⁹. Zob. § 128 i 136 wyroku z dnia 22 października 2009 r. w sprawie Sikorski przeciwko Polsce, skarga nr 17599/05.

¹⁰. Zob. § 86 i 131 wyroku z dnia 22 października 2009 r. w sprawie Orchowski przeciwko Polsce, skarga nr 17885/04 oraz § 128 i 136 wyroku z dnia 22 października 2009 r. w sprawie Sikorski przeciwko Polsce, skarga nr 17599/05.

Warto w tym miejscu przypomnieć, że w przeszłości dochodziło do sytuacji, gdy decyzja o zastosowaniu kontroli osobistej nie znajdowała uzasadnienia z punktu widzenia bezpieczeństwa, na co wskazywał Europejski Trybunał Praw Człowieka w Strasburgu, w wyrokach przeciwko Polsce: *Codziennie kontrole osobiste więźnia połączone z obowiązkiem rozebrania się do naga nie wynikały z żadnych konkretnych potrzeb bezpieczeństwa i nie były związane z podejrzeniami wynikającymi z zachowania skarżącego. Taka praktyka musiała wywołać w człowieku uczucie poniżenia, cierpienia i przygnębienia, które wykroczyło poza nieuniknione cierpienie i upokorzenie związane z odbywaniem kary więzienia*¹¹.

W dniu 21 stycznia 2016 r. Rzecznik Praw Obywatelskich skierował do Trybunału Konstytucyjnego wniosek o stwierdzenie niezgodności art. 116 § 6 k.k.w. w zw. z art. 7 § 1 k.k.w. z Konstytucją, w zakresie, w jakim nie przewiduje wydawania decyzji w sprawie kontroli osobistej skazanego¹². Wniosek ten oczekuje aktualnie na rozpatrzenie (sygnatura akt Trybunału K 5/16).

Mechanizm nie podważa zasadności dokonywania kontroli osobistej, jednak z uwagi na powyższe, sprawa ta pozostaje w dalszym ciągu w polu jego zainteresowania.

5. Obszary wymagające poprawy, które zostały ujawnione podczas wizytacji

5.1 Warunki bytowe

Warunki bytowe w celach należy określić jako przeciętne. W jednej z cel na oddziale F-6 w czasie opadów deszczu widać zacieki na suficie, które mogą być powodowane nieszczelnością dachu. Po rozmowie z dyrekcją Aresztu, przedstawiciele KMPT otrzymali zapewnienie o jak najszybszym naprawieniu przeciekającego dachu.

Zastrzeżenia wizytujących wzbudziła wysoka temperatura panująca w celach i informacja uzyskana od osadzonych jakoby cele nie były wietrzone, nawet w sytuacji, gdy na zewnątrz jest bardzo gorąco. Zespół KMPT stoi na stanowisku, iż zwłaszcza latem, kiedy na zewnątrz panują wysokie temperatury, cele powinny być w miarę możliwości regularnie wietrzone, np. kiedy osadzeni wychodzą na spacer lub kiedy udają się do łaźni, aby się wykapać. Innym rozwiązaniem mogłaby być możliwość wyrażania zgody przez Dyrektora na posiadanie w celi wentylatorów – podobnie jak jest to w przypadku sprzętu RTV.

¹¹ Wyrok Świdzki v. Polsce z dnia 16 lutego 2016 r., skarga nr 5532/10, § 60-61.

¹² Wniosek RPO do TK z dnia 21.01.2016 r., KMP.571.83.2014.

KMPT przypomina, iż zgodnie z Wzorcowymi regułami minimalnymi Organizacji Narodów Zjednoczonych dotyczących postępowań z więźniami (Reguły Mandeli) *pomieszczenia przeznaczone do użytku więźniów, zwłaszcza pomieszczenia sypialne, będą spełniały wszelkie wymogi zdrowotne, z odpowiednim uwzględnieniem warunków klimatycznych, w szczególności wymogi odpowiedniej zawartości powietrza, minimalnej powierzchni, oświetlenia, ogrzewania i wentylacji* (Reguła 13).

Zastrzeżenia KMPT wzbudziły także warunki panujące na polach spacerowych. Ich mała powierzchnia (największe ma niecałe 90 m², najmniejsze – 50 m²) sprawia, że podczas upalnych dni, spacer na tak małej przestrzeni, która dodatkowo otoczona jest murem, jest uciążliwy. Z rozmów z osadzonymi wynika również, iż część osób celowo rezygnuje z codziennych spacerów, gdyż jak mówią, panuje tam duchota związana z wysoką temperaturą. Pojawiły się również komentarze przyrównujące warunki na polach spacerowych do warunków jakie panują w „piekarniku”. W ocenie KMPT, kiedy temperatura na zewnątrz przekracza 30 stopni, a właśnie w takim dniu odbywała się wizytacja, przebywanie na polach spacerowych otoczonych murem, może prowadzić do niehumanitarnego traktowania osób pozbawionych wolności. Może również istnieć pewne zagrożenie w postaci np. omdleń u osób, które mają problemy związane z układem krążenia i układem oddychania.

Kwestia przestrzeni spacerowych poruszona została w publikacji Biura Usług Projektowych Organizacji Narodów Zjednoczonych dotyczącej standardów technicznych więzień. Wytyczne jakie tam zostały zawarte dotyczą wszelkich miejsc znajdujących się na zewnątrz, które powinny zostać tak zaprojektowane, aby były stymulujące dla więźniów oraz przestrzenne. Wpływa to bowiem na długoterminowy dobrostan osoby pozbawionej wolności. Ponadto minimalna powierzchnia dla każdego więźnia w takiej przestrzeni spacerowej powinna wynosić co najmniej 4m²¹³. W związku z powyższym, w ramach planowanych remontów i modernizacji Aresztu, przedstawiciele KMPT zalecają zmodernizowanie placów spacerowych w taki sposób, aby osoby pozbawione wolności mogły w pełni z nich korzystać, zgodnie ze standardami europejskimi.

Dodatkowo pracownicy Mechanizmu zwrócili uwagę na zbyt małe zadaszenie, które znajduje się na polach spacerowych. W chwili obecnej zmieszczą się tam 2-3 osoby. W ocenie KMPT, zadaszenie to powinno zostać powiększone tak, aby w razie opadów deszczu, wszystkie osoby korzystające ze spaceru, mogły się pod nim schronić.

¹³ Zob. *Technical guidance for prison planning. Technical and operational considerations based on the Nelson Mandela Rules*, 2016, str. 99.

W trakcie rozmów z osadzonymi wielokrotnie pojawiała się informacja dotycząca nieświeżego, a czasem wręcz zepsutego jedzenia, jakie dostają osadzeni. W związku z tym, nie mając możliwości weryfikacji zgłaszanych zarzutów, KMPT apeluje o każdorazowe sprawdzanie jakości pożywienia, jakie jest wydawane osobom pozbawionym wolności. Podawanie zepsutego jedzenia może prowadzić do niestrawności, a w skrajnych przypadkach, bądź w sytuacji bardziej regularnego spożywania nieświeżego pokarmu - do chorób układu pokarmowego.

Podczas oglądu jednostki zespół wizytacyjny dostrzegł, że w celi izolacyjnej funkcjonował nieosłonięty kącik sanitarny. W ocenie przedstawicieli KMPT przyjęte w Areszcie rozwiązanie nie zapewnia intymności osobom korzystającym z nich i narusza standardy międzynarodowe. Zgodnie bowiem z Regułą 19.3 Zalecenia Rec (2006)² Komitetu Ministrów do państw członkowskich Rady Europy w sprawie Europejskich Reguł Więziennych, *więźniowie mają bezpośredni dostęp do pomieszczeń sanitarnych, które są higieniczne i respektują prywatność.*

W opinii przedstawicieli KMPT urządzenia sanitarne w celach jednoosobowych powinny być osłonięte, co najmniej w taki sposób, aby nie była możliwa obserwacja osadzonego wykonującego czynności fizjologiczne w kąciku sanitarnym ani bezpośrednio przez osoby wchodzące do celi, ani przez wizjer w drzwiach. W sytuacji, gdy funkcjonariusze, również płci przeciwnej, mają możliwość wglądu do kącika sanitarnego przez wizjer i obserwowania osadzonego podczas wykonywania przez niego czynności fizjologicznych i higienicznych, warunek zapewnienia intymności przy korzystaniu z urządzeń sanitarnych nie jest spełniony. Kwestia ta była kilkakrotnie podnoszona w wystąpieniach generalnych¹⁴ Rzecznika Praw Obywatelskich skierowanych do Dyrektora Generalnego Służby Więziennej, który w odpowiedzi podzielał pogląd Rzecznika stwierdzając, że spełnienie kryterium zapewnienia intymności w warunkach izolacji penitencjarnej uzależnione jest nie tylko od braku fizycznej obecności innych osób podczas korzystania przez osadzonego z urządzeń sanitarnych, ale także od ograniczenia (z wyłączeniem przypadków przewidzianych w obowiązujących przepisach) możliwości jego obserwacji. Na marginesie należy również wskazać, że w podobnej sytuacji Sąd Okręgowy w Radomiu przyznał zadośćuczynienie osadzonemu (sygnatura akt I ACa 567/11) uznając, że brak wymogu zabudowy kącika sanitarnego w celach jednoosobowych nie oznacza, iż nie należy go w inny sposób zasłonić,

¹⁴. Zob. m.in. wystąpienia generalne z dnia 20 lutego 2013 r. (RPO-682905-II-702/11/MK) oraz z dnia 25 marca 2013 r. (RPO-700317-II-702/12/MK).

tak aby osadzony nie był widoczny podczas mycia się lub załatwiania potrzeb fizjologicznych. W związku z powyższym przedstawiciele KMPT zalecają wykonanie zabudowy lub montażu przesłony kąpika sanitarnego w celach 1-osobowych.

Jednostka posiada 4-osobową celę dla osób z niepełnosprawnością ruchową z kąpikiem sanitarnym uwzględniającym udogodnienia dla osób o obniżonej sprawności ruchowej, ulokowaną w oddziale typu zamkniętego dla kobiet. Należy przy tym zwrócić uwagę, że ze względu na piętrowe łóżka stanowiące jej wyposażenie, w praktyce mogą w niej zostać umieszczone tylko dwie osoby z niepełnosprawnością ruchową. W dniu wizytacji nie przebywała w Areszcie żadna osoba, która poruszałaby się na wózku, celę zamieszkiwały kobiety w pełni sprawne ruchowo.

W ocenie przedstawicieli KMPT w celi dla osób z niepełnosprawnością choć jest w niej dogodna przestrzeń manewrowa dla osadzonych poruszających się na wózkach, nie wszystkie elementy spełniają w pełni warunki dostępności. Dolne łóżka, z których mogłyby korzystać osadzone, są bowiem zbyt niskie (wysokość materacy poniżej 45-55 cm), podobnie muszla ustępowa w kąpiku sanitarnym (poniżej 45-50 cm). Zbyt wysoko położone są z kolei włączniki światła i przyciski instalacji przyzywowej (powyżej 120 cm), klamki okien (powyżej 120 cm) oraz lustro (powyżej 100 cm) i gniazdko elektryczne (powyżej 120 cm)¹⁵.

W łazni wyodrębniono bezprogowe stanowisko prysznicowe z krzesłem i poręczami dla osób z obniżoną sprawnością ruchową. Jednak w dniu wizytacji nie nadawało się ono do korzystania z niego, gdyż wymagało pilnej naprawy – uchwyty były zardzewiałe i popsute i mogły wręcz stanowić zagrożenie dla osoby korzystającej z kąpeli.

Korytarz przy celi dla osób z niepełnosprawnością jest odpowiednio szeroki i pozbawiony barier architektonicznych. Jednak drzwi wiodące do niektórych pomieszczeń, do których powinna mieć dostęp także osoba korzystająca z wózka mają wysokie progi, powyżej 2 cm (m.in. do świetlicy centralnej i do przedsionka przed kaplicą) lub ich szerokość jest nieodpowiednia (drzwi są szerokości poniżej 90 cm). Parterowe kondygnacje budynków wizytowanej jednostki nie są w pełni dostępne dla osób z niepełnosprawnością ruchową m.in. ze względu na kilkustopniowe schody wiodące do drzwi. Nawet wejście do pawilonu mieszkalnego z celą dla osób z niepełnosprawnością ruchową jest niedostępne dla osadzonych mających problem z poruszaniem się, gdyż prowadzą do niego schody. Powyższe niedostosowania uniemożliwiają osobom mającym problem z poruszaniem się wyjście np. na

¹⁵ Wszystkie podawane w nawiasach w niniejszym akapicie wymiary ustalone zostały przez osoby z niepełnosprawnością z Fundacji *Polska bez barier* zgodnie ze standardami planowania dostępności i uznane są za optymalne dla odpowiedniego dostosowania placówek wizytowanych przez przedstawicieli KMPT.

plac spacerowy, dojście do sali widzeń, świetlicy, kaplicy i innych miejsc, do których nie powinny mieć kłopotów z samodzielnym dotarciem. Dla potrzeb osadzonych z niepełnosprawnością ruchową nie są dostosowane inne cele, w których mogą się oni znaleźć, tj. cele izolacyjne i przejściowe. Także w pokoju do widzeń intymnych brak jest takiego dostosowania. Należy przy tym zauważyć, że aby pomieszczenie mogło być uznane za dostępne powinno znajdować się na kondygnacji dostępnej dla osób o ograniczonej możliwości poruszania się, a na dojściu do tego pomieszczenia nie mogą występować schody, progi, uskoki i inne przeszkody ograniczające dostępność. Dopuszcza się sytuowanie takich pomieszczeń na innych kondygnacjach pod warunkiem zapewnienia dźwigów osobowych, z których mogą korzystać osadzeni.

Europejski Trybunał Praw Człowieka w Strasburgu w orzeczeniu z 2006 roku, w sprawie Vincent przeciwko Francji (skarga nr 6253/03) uznał, że osadzenie osoby z niepełnosprawnością ruchową w więzieniu, gdzie nie może ona poruszać się, w szczególności opuścić celi samodzielnie, jest poniżającym traktowaniem w rozumieniu art. 3 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka.

W ocenie pracowników KMPT należy zapewnić takie warunki w celi oraz w pozostałych miejscach, aby osoba korzystająca z wózka mogła z niej korzystać oraz samodzielnie docierać do pomieszczeń dla niej również przeznaczonych, związanych z realizacją jej uprawnień jako osoby pozbawionej wolności.

5.2 Traktowanie

Z rozmów indywidualnych z osadzonymi oraz obserwacji przedstawicieli Mechanizmu wynika, iż niektórzy pracownicy odzywają się do osadzonych w sposób niewłaściwy, podnoszą głos, prowokują osadzonych oraz zwracają się do nich po nazwisku, bez zachowania formy grzecznościowej *pan*.

Należy przypomnieć, że zgodnie z treścią art. 27 ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej (Dz. U. z 2010 r. Nr 79, poz.523 ze zm.) funkcjonariusze i pracownicy Służby Więziennej w postępowaniu wobec osób pozbawionych wolności są obowiązani w szczególności szanować ich prawa i godność. Na konieczność wykonywania kary pozbawienia wolności z poszanowaniem godności ludzkiej wskazuje również art. 4 k.k.w.

Przedstawiciele KMPT zalecają przypomnienie wszystkim funkcjonariuszom Służby Więziennej i pracownikom cywilnym pracującym w wizytowanej jednostce o konieczności zwracania się do osadzonych zgodnie z przyjętymi normami, w tym z zachowaniem formy grzecznościowej *pan*. Przedstawiciele Mechanizmu zachęcają też dyrekcję Aresztu Śledczego

w Warszawie - Grochowie i przedstawiciele kadry kierowniczej jednostki do propagowania kultury organizacyjnej, zgodnie z którą wszelkie przejawy niewłaściwego odnoszenia się do osadzonych będą postrzegane jako przejaw braku profesjonalizmu i nierespektowanie obowiązujących standardów. Zachęca się też do propagowania postawy, polegającej na reagowaniu przez personel więzienny na wszelkie przypadki niewłaściwego traktowania osadzonych przez innych funkcjonariuszy i odpowiednie raportowanie takich przypadków. Przedstawiciele KMPT przypominają również, że w ocenie CPT): *Prawdziwy profesjonalizm personelu penitencjarnego wymaga, aby był on w stanie obchodzić się z osadzonymi w sposób przyzwoity i humanitarny, zwracając przy tym uwagę na kwestie bezpieczeństwa i porządku. W tym względzie władze zakładu karnego powinny zachęcać personel do odpowiedniego poziomu zaufania oraz oczekiwania, że osadzeni chcą zachowywać się poprawnie. Rozwijanie konstruktywnych i pozytywnych relacji pomiędzy personelem więziennym a osadzonymi nie tylko zmniejszy ryzyko złego traktowania, ale także zwiększy kontrolę i bezpieczeństwo. W rezultacie praca personelu więziennego może być znacznie bardziej satysfakcjonująca¹⁶.*

Wątpliwości przedstawiciele KMPT wzbudził sposób przeprowadzania kontroli osobistych. W trakcie rozmów indywidualnych część osadzonych wskazała, że kontrola osobista nie zawsze odbywa się w sposób przewidziany w § 68 pkt 5 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2016 r. w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej (Dz. U. z 2016 r., poz. 1804), tj. w sposób dwuetapowy. Część z rozmówców poinformowała, że kontrola przeprowadzana jest w dalszym ciągu jednoetapowo. W związku z powyższym przedstawiciele KMPT zalecają każdorazowe przeprowadzanie kontroli osobistej w sposób dwuetapowy. Pomijając fakt uregulowania powyższej kwestii w cytowanym rozporządzeniu należy wskazać, że poszanowanie prawa osadzonego do intymności i godności osobistej oznacza również szacunek dla indywidualnego poczucia wstydu, które w przypadku pozostawienia tej osoby bez ubrania jest niewątpliwie naruszane.

Warto też odnieść się do stanowiska Europejskiego Komitetu do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT), wskazanego w raporcie z wizytacji przeprowadzonej w Polsce w dniach 5-17 czerwca 2013 r., w którym wskazano, że *Kontrola osobista jest środkiem bardzo inwazyjnym i potencjalnie poniżającym. Z tego też powodu, uciekanie się do przeprowadzenia kontroli osobistej powinno być oparte na indywidualnej ocenie ryzyka i być poddane rygorystycznym kryteriom oraz nadzorowi.*

¹⁶. Zob. pkt 26 Jedenastego Sprawozdania Ogólnego CPT [CPT/Inf (2001) 16].

Powinno się podjąć wszystkie rozsądne wysiłki w celu zminimalizowania poczucia zażenowania; osoby osadzone poddawane kontroli osobistej normalnie nie powinny być zobowiązane do zdjęcia całego ubrania w tym samym czasie, np. powinny mieć prawo do zdjęcia ubrań powyżej pasa i do ubrania się przed zdjęciem pozostałych ubrań¹⁷. Przedstawiciele Mechanizmu zachęcają władze wizytowanej jednostki do systematycznego przypominania podległym funkcjonariuszom o powyższym standardzie, powodach jego wdrożenia i bieżącego monitorowania realizacji wytycznych.

5.3 Obecność osób trzecich przy badaniu lekarskim

W czasie indywidualnych rozmów część osadzonych wskazywała, iż badania lekarskie (niezależnie czy mają miejsce w Areszcie czy poza nim) odbywają się w obecności funkcjonariusza Służby Więziennej. Sygnały te dotyczyły nawet przeprowadzania badań USG kobiet w ciąży.

Przedstawiciele KMPT przypominają, że od dnia 26 marca 2015 r. znowelizowany Kodeks karny wykonawczy jako zasadę przyjmuje badanie skazanego bez obecności funkcjonariusza niewykonującego zawodu medycznego. W art. 115 § 8 k.k.w. przyjęto bowiem, iż skazanemu innemu niż określony w § 7a, świadczenia zdrowotne mogą być udzielane w obecności funkcjonariusza niewykonującego zawodu medycznego na wniosek osoby udzielającej świadczenia zdrowotnego, jeżeli jest to konieczne do zapewnienia jej bezpieczeństwa. Warto również wskazać w tym miejscu na wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 26 lutego 2014 r. (sygn. akt K 22/10), który rozpoznając wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich uznał obowiązujący wówczas przepis art. 115 § 7 k.k.w. za niezgodny z art. 47 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Zdaniem Trybunału prywatność jednostki, tam gdzie jest to możliwe, powinna być chroniona w imię fundamentalnej wartości konstytucyjnej, jaką jest godność człowieka.

Przedstawiciele KMPT podkreślają, że taka praktyka nie tylko narusza prawo do intymności i prywatności osoby badanej, lecz również tajemnicę lekarską. Obecność funkcjonariusza wpłynąć również może na rzetelność przeprowadzonych badań. Osadzony nie ma bowiem możliwości swobodnej rozmowy z lekarzem, co może skutkować nieprzekazaniem lekarzowi wszystkich istotnych dla wywiadu lekarskiego informacji (np. zatajenia wstydlivej

¹⁷. Zob. pkt 106 Raportu z wizyty Europejskiego Komitetu do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT) przeprowadzonej w Polsce w dniach 5 - 17 czerwca 2013 r.

z punktu widzenia osoby badanej informacji lub opowiedzenia o tym, że padł ofiarą przemocy). W ocenie KMPT osłabia to mechanizm ochronny przed torturami.

Na odpowiedni standard badań lekarskich osób pozbawionych wolności zwraca też uwagę Podkomitet ONZ do Spraw Prewencji Tortur (dalej: SPT, Podkomitet). W ostatnim raporcie z wizyty na Ukrainie w 2016 roku, SPT zwrócił uwagę na fakt realizacji badań medycznych w obecności osób nie wchodzących w skład personelu medycznego (np. członków konwoju, strażników). Wskazał, że praktyka narusza poufność badania i może zniechęcać do dyskusji na temat obrażeń powstałych w wyniku tortur i złego traktowania. Podkomitet zalecił władzom Ukrainy, by wszystkie badania odbywały się z zachowaniem zasady poufności lekarskiej, w obecności wyłącznie personelu medycznego¹⁸.

KMPT przyznaje, że zastosowanie specjalnych środków bezpieczeństwa podczas badania lekarskiego może być konieczne w konkretnym przypadku, gdy personel medyczny dostrzega zagrożenie bezpieczeństwa. Jednakże brak jest uzasadnienia, by personel ochronny był systematycznie obecny podczas takich badań, a jego obecność jest szkodliwa dla budowania właściwej relacji pomiędzy lekarzem a pacjentem i zwykle nie jest konieczna z punktu widzenia bezpieczeństwa.

Z uwagi na pojawiające się sygnały w tym zakresie oraz dyspozycję art. 115 § 8 k.k.w. przedstawiciele KMPT zalecają przypomnienie personelowi więziennemu o zasadach obecności funkcjonariusza niewykonującego zawodu medycznego w trakcie wykonywania świadczenia zdrowotnego i zwracanie uwagi by powyższe czynności były realizowane w warunkach zapewniających intymność.

5.4 Odziaływania kulturalno – oświatowe i sportowe

W Areszcie przebywają osoby objęte szczególną ochroną, zgodnie z art. 88d k.k.w. W związku z ich statusem, osoby te są praktycznie pozbawione możliwości brania udziału w jakichkolwiek zajęciach, jakie odbywają się na terenie jednostki. KMPT zdaje sobie sprawę, iż te warunki wynikają ze względów bezpieczeństwa, jednak pragnie również zauważyć, iż wieloletni pobyt w odosobnieniu, bez możliwości kontaktu z innymi więźniami, połączony z brakiem jakichkolwiek zajęć, może bardzo negatywnie odbijać się na psychice takich osób. Aby skutecznie przeciwdziałać skutkom izolacji, konieczne jest zapewnienie niezbędnej stymulacji umysłowej i fizycznej, a także odpowiedniego kontaktu zarówno z osobami przebywającymi w Areszcie, jak i osobami z zewnątrz.

¹⁸ Zob. Raport SPT z wizyty na Ukrainie, 18 maj 2017 r., CAT/OP/UKR/3, §53 i 58.

Warto w tym miejscu przywołać opinię CPT, który trafnie zauważa, iż *kluczowe znaczenie dla dobrego samopoczucia osadzonych ma odpowiedni program ich aktywności (praca, nauka, sport, itd.). Odnosi się to do wszystkich ośrodków pozbawienia wolności, zarówno do zakładów karnych, jak i aresztów śledczych*¹⁹.

Ponadto, pracownicy KMPT, rozmawiając z osadzonymi, pytali o dostępność programów readaptacyjnych, zajęć, które odbywają się poza celą, możliwości rekreacji na świeżym powietrzu. Niestety informacje uzyskane nie były zadowalające, gdyż większość osób odpowiadała, iż nie ma informacji o tego typu zajęciach w tej jednostce. Tylko jedna osoba opowiedziała o Fundacji *Dom Kultury* i o jej regularnych wizytach w Areszcie, w których bierze czynny udział.

Z zebranej dokumentacji dotyczącej programów readaptacyjnych, jakie odbywały się w 2018 roku wynika, iż od początku roku odbyło się 15 takich programów, w których łącznie wzięło udział 141 osadzonych. Biorąc pod uwagę liczebność osób pozbawionych wolności w Areszcie, nie jest to satysfakcjonująca liczba. Jest to niezwykle ważna kwestia, ponieważ na konieczność zapewnienia więźniom różnorodnych zajęć poza celą (takich jak programy, praca, nauka, aktywność fizyczna) zwrócił uwagę Komitet²⁰. Zalecenia te zostały także potwierdzone w najnowszym raporcie CPT z wizytacji Polski w 2017 r. Komitet zwracał uwagę m.in. na potrzebę stworzenia odpowiednich warunków do ćwiczeń na świeżym powietrzu²¹. Praktyki takie mogą pozytywnie wpływać na atmosferę w placówce i tym samym zmniejszyć poziom napięć emocjonalnych wśród skazanych.

Ponadto, w ocenie KMPT powyższe wpływa na budowanie pozytywnej atmosfery w placówce i przeciwdziała negatywnym skutkom izolacji penitencjarnej. Czyni też zadość standardom międzynarodowym, dotyczącym postępowania z więźniami, które wskazują, że *uwięzienie i inne środki skutkujące odizolowaniem osób od świata zewnętrznego są dotkliwie przez sam fakt odebrania prawa do decydowania o sobie w wyniku pozbawienia wolności. Dlatego też system penitencjarny, z wyjątkiem sytuacji, gdy będzie to wynikało z uzasadnionego odseparowania lub zastosowania odpowiednich środków w celu utrzymania dyscypliny, nie będzie wzmagał dolegliwości wiążących się z taką sytuacją*²².

Wątpliwości przedstawicieli KMPT budzi dostęp osadzonych do książek i prasy w językach obcych. W jednostce są bowiem osadzeni narodowości bułgarskiej, egipskiej,

¹⁹ Zob. § 47 Drugiego Sprawozdania Ogólnego [CPT/Inf (92) 3].

²⁰ Zob. § 43 Raportu CPT z 2013 r. [CPT/Inf (2014) 21].

²¹ Zob. § 74 Raportu CPT z 2017 r. [CPT/Inf (2018) 39].

²² Zob. Reguła 3 Wzorcowych reguł minimalnych Organizacji Narodów Zjednoczonych dotyczących postępowania z więźniami (tzw. Reguły Mandeli).

włoskiej, rumuńskiej, mołdawskiej, kongijskiej, ukraińskiej, wenezuelskiej oraz wietnamskiej. Mechanizm zwraca się do dyrektora Zakładu o wyjaśnienie czy i ewentualnie w jaki sposób zapewnia ww. dostęp do książek i czasopism w języku, który rozumieją.

Osadzeni mają zapewniony dostęp do aktualnych aktów prawnych. W jednostce funkcjonuje również radiowęzeł nadający programy radiowe, muzykę, komunikaty i audycje autorskie. Z uwagi na przeznaczenie jednostki, potrzebę uświadomienia osadzonym problemów i ograniczeń łączących się z niepełnosprawnością oraz kształtowania empatii w stosunku do tej grupy więźniów, warto też rozważyć włączenie problematyki niepełnosprawności do bloku programowego więziennego radiowęzła.

5.5 Prawo do informacji

Dokumentem regulującym prawa i obowiązki osadzonych w jednostce jest zarządzenie nr 7/2017 Dyrektora Aresztu Śledczego w Warszawie - Grochowie z dnia 31.01.2017 r. w sprawie ustalenia porządku wewnętrznego Aresztu Śledczego w Warszawie - Grochowie . Jego treść została opracowana w sposób zrozumiały i czytelny. Kopie porządku wewnętrznego znajdowały się w celach mieszkalnych.

Na terenie jednostki znajdowało się stanowisko komputerowe z dostępem do stron Biuletynu Informacji Publicznej oraz z dostępem do programu Skype. Wizytujący zwrócili jednak uwagę na zapis w porządku wewnętrznym, a konkretnie na punkt 7.1, który mówi o tym, iż *umożliwia się skazanym korzystanie do stanowiska komputerowego z dostępem do wybranych serwisów oraz BIP, po uprzednim uzyskaniu zgody Dyrektora lub Zastępcy Dyrektora – Kierującego Oddziałem Penitencjarnym*. W opinii KMPT zapis ten narusza przepis art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej (Dz. U. z 2018 r. poz. 1330, 1669) stanowiący, iż *każdemu przysługuje, z zastrzeżeniem art. 5, prawo dostępu do informacji publicznej, zwane dalej „prawem do informacji publicznej”*. Ponadto, zgodnie z ust. 2 wyżej wskazanego przepisu wykonanie prawa do informacji publicznej nie może być uzależnione od wykazania interesu prawnego lub faktycznego przez osobę chcącą z tego prawa skorzystać.

Prawo do informacji, w tym do informacji publicznych, stanowi podstawową gwarancję prewencji tortur. Wiedza na temat swoich praw, działalności organów publicznych czy odpowiednich instytucji, do których osoba może wystąpić ze skargą, zwiększa poczucie bezpieczeństwa, pozwala odgrywać aktywną rolę w zabezpieczeniu swoich praw, ułatwia dostęp do mechanizmów skargowych, przez co pełni rolę prewencyjną w zapobieganiu przemocy. W związku z tym przedstawiciele KMPT zalecają usunięcie z porządku

wewnętrznego zapisu dotyczącego konieczności uzyskania zgody Dyrektora lub Zastępcy Dyrektora.

Prawo dostępu do informacji w języku zrozumiałym dla osoby pozbawionej wolności jest jednym z podstawowych praw, stanowiącym gwarancję przeciwko złemu traktowaniu. Z informacji uzyskanych przez ekspertkę KMPT wynika, iż jedna z osadzonych, pochodzenia ukraińskiego, nie posługuje się językiem polskim w stopniu dobrym. Jednocześnie z jej przekazu wynikało, iż nie zostały jej udzielone żadne informacje w języku ukraińskim (w tym informacje dotyczące powodu jej osadzenia w Areszcie), nie był również obecny tłumacz podczas rozmowy wstępnej.

W przypadku cudzoziemców szczególne znaczenie ma reguła 54 Wzorcowych reguł minimalnych Organizacji Narodów Zjednoczonych, dotyczących postępowania z więźniami (Reguły Mandeli): *Każdemu więźniowi, w chwili jego przyjęcia do zakładu karnego, dostarczy się pisemną informację na temat: wymogów dyscyplinarnych zakładu oraz przepisów dotyczących postępowania z więźniami tej kategorii, do której ten więzień należy; jego praw, w tym ustalonych metod zasięgania informacji, dostępu do porad prawnych, w tym za pośrednictwem programów pomocy prawnej, a także procedur składania próśb lub skarg; swoich obowiązków, w tym obowiązujących sankcji dyscyplinarnych; oraz wszystkich innych kwestii, jakie są potrzebne, aby umożliwić więźniowi przystosowanie się do życia w zakładzie. Co więcej, zgodnie z regułą 55. informacje, o których mowa w regule 54 będą dostępne w najpowszechniej stosowanych językach, zgodnie z potrzebami populacji więziennej. W przypadku, gdy więzień nie rozumie żadnego z tych języków, zapewniona zostanie pomoc tłumacza.*

Z uwagi na powyższe przedstawiciele KMPT zalecają dokumentowanie już w trakcie rozmowy wstępnej, informacji o tym czy osadzony posługuje się językiem polskim, w jakim języku komunikuje się z personelem oraz kto bierze udział w czynnościach z jego udziałem. W przypadku więźnia nie posługującego się językiem polskim, zaleca się aby wszelkie oświadczenia/wnioski/prośby podpisywane przez osadzonego były sporządzane przez niego w jego ojczystym języku, a następnie przetłumaczone na język polski. Rekomenduje się także zapewnienie, aby wszelkie informacje dotyczące praw i obowiązków więźniów, także zasad odbywania kary pozbawienia wolności oraz tymczasowego aresztowania były przekazywane osadzonym w języku dla nich zrozumiałym, np. za pośrednictwem tłumacza.

5.6 Prawo do ochrony zdrowia

Opiekę medyczną w jednostce sprawuje Ambulatorium z Izbą Chorych Aresztu Śledczego w Warszawie – Grochowie. Na terenie Aresztu znajdują się ambulatoria, z czego dwa pełnią także funkcje gabinetów stomatologicznych, gabinet ginekologiczny, dwie dwuosobowe izby chorych, nie ma wydzielonych izolatek. Wśród lekarzy zatrudnionych jest trzech lekarzy POZ, dwóch stomatologów, a także m.in. dermatolog, ginekolog, psychiatra, kardiolog i neurolog. Zakres możliwych porad jest jednak szerszy, gdyż niektórzy lekarze mają więcej niż jedną specjalizację. Obecnie zatrudnionych jest także 11 pielęgniarek, z czego dwie przebywały na urloпах wychowawczych. Dla pełnego zabezpieczenia potrzeb należałoby zdaniem KMPT, zatrudnić jeszcze dwie osoby. W wyniku tych braków, pielęgniarki obciążone są nie tylko czynnościami pielęgniarskimi, ale także organizacyjnymi. To one umawiają konsultacje, badania diagnostyczne, pilnują terminów, zamawiają transport. Z rozmów z nimi wynikało, iż bywają przemęczone w wyniku takiej ilości obowiązków i pacjentów, których muszą otoczyć opieką.

Na podstawie analizy dokumentacji medycznych przez ekspertkę KMPT, a także rozmów z osadzonymi, uzyskaliśmy informacje dotyczące utrudnionego dostępu do lekarzy. Powtarzały się także stwierdzenia, że problemem jest uzyskanie pomocy w sytuacji wystąpienia bólu. Wówczas bywa i tak, że oddziałowa bagatelizuje takie zgłoszenie, czasem nawet arogancko komentuje i nie zawsze zgłasza takie zdarzenie służbom medycznym. Jeśli pacjent dostanie się do pielęgniarki, to wówczas może ewentualnie otrzymać lek przeciwbólowy, ale nie jest badany, przez co pojawiają się skargi na opieszałość w wyjaśnianiu przyczyn dolegliwości. Jeśli chodzi o konsultacje zewnętrzne, to prowadzony jest rejestr konsultacji, jednak nie prowadzi się w nim zapisów dotyczących czasu ustalenia konsultacji, a jedynie wpisuje wyznaczony przez placówkę leczniczą termin. Z przeglądu książki za ten rok wynika, iż terminy te wynoszą od kilku tygodni do kilku miesięcy.

Z rozmów z personelem medycznym Aresztu, osoby wizytujące otrzymały ponadto informacje, iż zdarzają się sytuacje kiedy personel odczuwa presję wywołaną poleceniami ze strony przełożonych, aby nie zlecać dużej ilości przewozów na badania. Personel medyczny w takich sytuacjach ma poczucie, iż jest „między młotem a kowadłem”, gdyż z jednej strony widzi potrzebę pomocy pacjentowi, z drugiej zaś obawia się pewnych nieprzyjemności ze strony kierownictwa Aresztu. Kolejnym problemem, na który zwróciła uwagę ekspertka, jest brak możliwości wykonania RTG na terenie Aresztu, stąd konieczność wożenia pacjentów do zewnętrznych placówek. W wielu przypadkach może to stanowić problem. Z dokumentacji wynika bowiem, iż jeden z pacjentów długo czekał na RTG zębów, co nie jest wskazane w

sytuacji ostrego bólu i podejrzenia zapalenia okołowierzchołkowego i takie RTG powinno zostać wykonane praktycznie od razu.

Na terenie Aresztu znajdują się dwa gabinety stomatologiczne. Z uzyskanych informacji wynika, iż osadzeni dobrze oceniali pracę lekarzy stomatologów, jednak sygnalizowali zbyt rzadką możliwość skorzystania z ich usług. Ten pogląd potwierdziły także pielęgniarki mówiąc, iż opieka stomatologiczna w tej jednostce nie zaspokaja wszystkich potrzeb, gdyż „praktycznie 100% osadzonych wymaga takiej opieki”. Kolejnym problemem jest zepsuty unit stomatologiczny, co niewątpliwie wpływa na mniejszą liczbę osadzonych, którzy mogą skorzystać z usług stomatologicznych.

Gabinety stomatologiczne usytuowane są w gabinetach ogólnych, gdzie w razie konieczności badani są pacjenci Aresztu. Z rozmów z osadzonymi ekspertka dowiedziała się, iż zdarzają się takie sytuacje, kiedy pacjent ma leczony ząb, a w tym samym czasie jest potrzeba zbadania innego pacjenta i następuje przerwanie leczenia stomatologicznego. Dodatkowym utrudnieniem jest również to, iż w jednym z gabinetów unit stomatologiczny jest tak zamontowany, że utrudnia korzystanie z leżanki, na której badany jest pacjent. Nasuwa to pewne wątpliwości co do tego czy w takim razie chorzy są badani na leżąco, co jest konieczne np. w przypadku bólów brzucha. Przedstawiciele KMPT zwracają się z uprzejmą prośbą o ustosunkowanie się do powyższych stwierdzeń związanych z opieką lekarską oraz zleceniami na badania lekarskie.

6. Zalecenia

Na podstawie art. 19 OPCAT, przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur zalecają:

I. Dyrektorowi Aresztu Śledczego w Warszawie – Grochowie:

1. naprawienie przeciekającego sufitu na oddziale F-6;
2. regularne wietrzenie celi;
3. wydawanie w porze letniej zgody na posiadania wentylatora w celi, w miarę możliwości technicznych;
4. modernizację pól spacerowych, w celu zniwelowania wysokiej temperatury panującej na nich w porze letniej;
5. powiększenie zadaszenia na polu spacerowym, tak aby w razie deszczowej pogody, każdy więzień korzystający ze spaceru, mógł się pod nim schronić;

6. dostosowanie w pełni cel oraz wszelkich pomieszczeń na terenie Aresztu do potrzeb osób z niepełnosprawnościami, zgodnie ze standardami zawartymi w pkt 5.1 Raportu;
7. regularne sprawdzanie jakości pożywienia;
8. przypomnienie funkcjonariuszom o konieczności przeprowadzania kontroli osobistych osadzonych w sposób dwuetapowy;
9. montaż przesłony kącika sanitarnego w celach 1-osobowych;
10. przypomnienie funkcjonariuszom o konieczności zwracania się do osadzonych w sposób zapewniający im poszanowanie ich godności, w tym z zachowaniem formy grzecznościowej *pan*;
11. przypomnienie personelowi więziennemu o zasadach obecności funkcjonariusza niewykonywającego zawodu medycznego w trakcie wykonywania świadczenia zdrowotnego i zwracanie uwagi by powyższe czynności były realizowane w warunkach zapewniających intymność;
12. umożliwienie korzystania z oddziaływań kulturalno-oświatowych osobom objętym szczególną ochroną;
13. rozpropagowanie wśród osadzonych wiedzy na temat możliwości udziału w programach readaptacyjnych;
14. włączenie problematyki niepełnosprawności do bloku programowego więziennego radiowęzła;
15. usunięcie z porządku wewnętrznego zapisu dotyczącego konieczności uzyskania zgody Dyrektora lub Zastępcy Dyrektora w sytuacji chęci skorzystania z BIP;
16. w przypadku cudzoziemców, dokumentowanie w trakcie rozmowy wstępnej informacji w jakim języku komunikuje się osoba przyjmowana do Aresztu;
17. przekazywanie wszelkich informacji dotyczących praw i obowiązków więźniów, a także zasad odbywania kary pozbawienia wolności w języku zrozumiałym dla więźnia;
18. zapewnienie dodatkowej opieki pielęgniarstwa na czas, kiedy dwie pielęgniarki przebywają na urloпах wychowawczych;
19. naprawienie unitu stomatologicznego.

II. Dyrektorowi Okręgowemu Służby Więziennej w Warszawie:

1. przekazanie środków finansowych na realizację zaleceń, które wymagają nakładów finansowych.